

## Kapya atu ba Pol hatô hi Epesus Abô môn

Pol hatô kapya êntêk hadêj avômalô Epesus. Epesus ma malak lôk athêj bêj. Pol lo Silas bôk i lomalak lomalak ek enaŋ Wapômbêj anêj Abô Mavi bêj hadêj avômalô aleba êyô Epesus haviŋ (Ap 18:18-21; 19:1-41). Havenŋ yam ma Pol hi hamô Epesus hathak loŋbô ba hamô hatôm sondabêj lô. Vêm ma hatak Epesus ba hi ma hatô kapya êntêk.

Hato ek embatho iniŋ êvhaviŋ loŋ. Ma miŋ hatô ek enaŋ iniŋ kambom bêj ami. Hadôn thêlô hathak Wapômbêj anêj wapôm lomalama. Ma hik êvhaviŋ anêj loŋôndê mavi thô hadêj i.

Pol hamô koladôn ma hatô kapya êntêk hadêj 60 AD la.

### *Pol hêv lamavi*

<sup>1</sup> \*Ya Pol, Yisu Kilisi anêj aposel hathak Wapômbêj da anêj lahaviŋ. Yahato kapya êntêk hadêj avômalô mathenŋ anêj Epesus takatu ba êvhaviŋ ba esopa Yisu Kilisi. <sup>2</sup> Alalôaniŋ Kamik Wapômbêj lôk Anyô Bêj Yisu Kilisi nênem iniŋ wapôm lôk labali êndêj môlô.

### *Wapômbêj hêv nôm mavi lomalama hadêj alalô hathak Kilisi*

<sup>3</sup> \*Alalô nambô Wapômbêj, alalôaniŋ Anyô Bêj Yisu Kilisi anêj Lambô. Yani bôk hêv Lovak Mathenŋ anêj mek mavi hathak nômkama lomalama anêj malak leŋ yôv hadêj alalô takatu ba amiŋ haviŋ Kilisi. <sup>4</sup> \*Sêbôk atu ba

---

\* 1:1: Ap 18:19-21; 19:1      \* 1:3: Ep 2:6      \* 1:4: Jon 15:16

miñ hapesañ pik ami denañ ma halam alalô takatu ba amô haviñ Kilisi ek nambitak matheñ lôk kambom mi ênjêk yani ma. <sup>5</sup>\*Ma lahaviñ alalô ba intu hathak anêñ lamavi lôk anêñ auk ma bôk habi sêk yôv ek nambitak anêñ nali esak Yisu Kilisi. Hadum aêñ <sup>6</sup> ek avômalô nêmbô anêñ wapôm lôkmanñiñ. Yani hañgasô anêñ wapôm êñ oyañ biñ ek alalô takatu ba amiñ haviñ Nakaduñ, anêñ biñdaluk anôñ.

<sup>7</sup>\*Yani hawa alalô vê hathak Kilisi anêñ thalaleñ ba hale alalôaniñ kambom liliñ hathak anêñ wapôm anêñ sam valaluk. <sup>8</sup> Ma hañgasô anêñ wapôm takatu ba hayô abôlêk siñ ba halelope hayô hamô alalô lôk hêv auk bêñ ek nayala nômkama lomaloma sapêñ. <sup>9</sup>\*Sêbôk ma yani kapô mavi ba havak auk loñ kapô hathak Kilisi. Ma lêk hik anêñ auk êñ thô hadêñ alalô. <sup>10</sup>\*Auk êñ ma auk isup nômkama takatu ba hamô pik lo leñ esak doñtom ba nêmbô Kilisi vibiñ. Nôm êñ tem imbitak êndêñ anêñ waklavôñ.

<sup>11</sup>\*Nômkama takatu ba Wapômbêñ lahabi nimitak ma lôkthô tem nimitak aêñ. Ma bôsêbôk ma lahabi nena tem enja yêlô ñê Israeñ ba habitñ anêñ sêk hayô hêk yêlô. Ba intu hathak Kilisi yani hawa yêlô hatôm anêñ sam. <sup>12</sup> Yani hadum aêñ ek yêlô ñê môñ takatu ba aêv maleñiñ ek Kilisi nabam anêñ athêñ lôkmanñiñ. <sup>13</sup> Ma haveñ yam ma môlô olañô abô avanôñ aêñ iyom. Abô êñ ma Abô Mavi atu ba nêmbô môlô bulubiñ. Môlô olañô ba ôêvhaviñ, êñ ma Wapômbêñ habitñ anêñ sêk hayô hêk môlô. Sêk êñ ma Lovak Matheñ atu ba Wapômbêñ bôk havak abô yôv ek nêmbô êlêm. <sup>14</sup>\*Wapômbêñ hêv Lovak Matheñ hadêñ alalô hatôm nômbô mavi atu ba havak abô ek nêmbô anêñ dahô, ek

---

\* 1:5: Jon 1:12      \* 1:7: Ep 2:7; Kol 1:14      \* 1:9: Lom 16:25      \* 1:10:  
Kol 1:16,20      \* 1:11: Lom 8:28-29      \* 1:14: 2Ko 1:22

waklavôḡ êḡ ma tem nêḡ anêḡ avômalô vê êḡjêk kambom lomaloma. Ba intu nabam anêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ esak leḡ.

*Pol hateḡ mek ek avômalô Epesus*

<sup>15</sup> Yahalaḡô abô takêḡ hathak môlô ôêvhaviḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi lôklokwaḡ lôk lemimhaviḡ avômalô mathêḡ lôkthô. Aêḡ ba <sup>16</sup> yahanaḡ yaleḡmavi velevele hadêḡ Wapômbêḡ hathak môlô halôk yenaḡ mek. <sup>17</sup> \*Yahateḡ mek lôbôlôḡ ek Wapômbêḡ nêḡ anêḡ Lovak Mathêḡ êḡdêḡ môlô ek nêḡ auk mavi lôk injik abô lôk kup thô êḡdêḡ môlô ek noyala yani katô anôḡ. Yani ma alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ Lambô lôkmaḡḡiḡ. <sup>18</sup> Ma yahateḡ mek ek Wapômbêḡ nêḡ deda mavi êḡdôk môlô kapôlômim ek noyala nômbêḡ atu ba halam môlô ek nôḡnêḡ malemim esak. Nôm takêḡ ma wapôm lôkmaḡḡiḡ anôḡ ek anêḡ avômalô mathêḡ neja embeḡ yam. <sup>19</sup> \*Ma yahateḡ ek môlô noyala anêḡ lôklokwaḡ anôḡ biḡ atu ba hathak hadum ku ek hêḡv alalô takatu ba aêvhaviḡ yani sa. Lôklokwaḡ êḡ iyom intu <sup>20</sup> \*bôk hik Kilisi liḡ hêk ḡama hathak ba hadô yani hamô Wapômbêḡ baḡ vianôḡ anêḡ leḡ. <sup>21</sup> \*Loḡ êḡ ma Kilisi hamô vuliḡ anôḡ ek ḡḡôkba lôk ḡḡôk bêḡ lomaloma ma aḡela bêḡ lôk lôklokwaḡ sapêḡ ma ḡê lôk athêḡ bêḡ lôkthô takatu ba tem nêḡmô êḡdêḡ lêk ma embeḡ yam imbiḡ. <sup>22</sup> \*Wapômbêḡ hatak nôḡmkama lôkthô hamô Kilisi anêḡ lôklokwaḡ vibiḡ ma hêḡv yani ek imbitak nôḡmkama sapêḡ anêḡ alaḡ ek nêḡ anêḡ avômalô ôdôḡ takatu ba êḡvhaviḡ yani sa. <sup>23</sup> \*Avômalô êḡvhaviḡ ma hatôm yanida liḡkupik. Yani hamô thêlô kapô lôk nôḡmkama sapêḡ kapô ba hayô abôlêk siḡ.

---

\* 1:17: Kol 1:9      \* 1:19: Kol 1:11      \* 1:20: Sng 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12  
 \* 1:21: Kol 1:16; 2:10      \* 1:22: Sng 8:6      \* 1:23: Lom 12:5; Ep 4:10,15;  
 Kol 1:18

## 2

*Wapômbênê hêv lôkmala hadên alalô yê yama*

<sup>1</sup> \*Sêbôk ma môlô ovalaki abô balabuŋ ba udum kambom lomalomama ba intu môlô kapôlômim bôk hama yôv. <sup>2</sup> \*Bôk olaŋô pik anêŋ auk ba osopa ngôk Sadaŋ anêŋ abô. Yani ma anyô bêŋ ek ngôk takatu ba êmô pik vuliŋ. Ma lêk hadum ku haviŋ avômalô takatu ba ibi leŋôndôŋ siŋ ek nedaŋô Wapômbênê anêŋ abô. <sup>3</sup> \*Bôk alalô lôkthô amô hatôm thêlô ba asopa kapôlôŋiŋ bô anêŋ thethaŋak lôk anêŋ auk. Alalô lôk avômalô takatu ba evathu hamô pik ayabiŋ Wapômbênê anêŋ lamaniŋ iyom.

<sup>4-5</sup> \*Ba intu kambom takatu ba bôk adum ma bôk hik alalôaniŋ kapôlôŋiŋ vônô yôv. Ma doŋtom Wapômbênê anyô hêv kapô lôk lahaviŋ alalô bêŋ anôŋ ba hêv lôkmala hadên alalô haviŋ Kilisi. Avanôŋ biŋ nena Wapômbênê hêv alalô bulubiŋ hathak anêŋ wapôm. <sup>6</sup> \*Ma hik alalô liŋ haviŋ Kilisi ba hadô alalô amô malak leŋ haviŋ yani. Alalô amô haviŋ Yisu Kilisi ba intu hadum nôm takêŋ aêŋ. <sup>7</sup> Yani hadum nôm mavi takêŋ ek alalô hathak Yisu Kilisi ek wak nômbênê atu ba tem imbitak embeŋ yam ma yani hatôm injik anêŋ wapôm anôŋ biŋ atu thô. <sup>8</sup> Avanôŋ, Wapômbênê anêŋ wapôm hêv môlô bulubiŋ hathak unim ôêvhaviŋ. Hêv oyaŋ biŋ ba miŋ udum nômlate ek owa bulubiŋ êŋ ami. <sup>9</sup> \*Ma miŋ hayê môlô unim ku ba hêv ami. Ba intu miŋ hatôm anyôla embam yanida ami. <sup>10</sup> \*Mi, alalô takatu ba amô haviŋ Yisu Kilisi ma Wapômbênê da baŋ hapesaŋ lukmuk ek nandum ku mavi takatu ba bôk hapôpêk yôv ek nandum.

---

\* 2:1: Kol 1:21; 2:13      \* 2:2: Kol 3:7; Tit 3:3      \* 2:3: Kol 3:6      \* 2:4-5: Lom 6:11-13      \* 2:6: Kol 2:12      \* 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9      \* 2:10: Tit 2:14

*Kilisi hadum avômalô Israeî lôk avômalô loj buyaņ ibitak doņtom*

<sup>11</sup> Aêņ ba môlô ñê loj buyaņ lemimimbi nena bôk ômô viyaiņ ek avômalô Israeî. Thêlô ethak elam môlô nena, “ñê miņ eņgothe kupik ami”. Ma elam thêlôda nena, “ñê eņgothe kupik”. Ku êņ ma ku baheņiņ iyom. <sup>12</sup> \*Môlô bôk ômô daimbô ek Kilisi ma môlô miņ Wapômbêņ anêņ avômalô hatôm Israeî ami. Ma tabô takatu ba Wapômbêņ bôk havak haviņ Israeî ma miņ hathak môlô ami. Ma môlô miņ ôêv malemim ek nôm mavi la ami lôk ômô pik oyaņ ma Wapômbêņ mi. <sup>13</sup> \*Sêbôk ma môlô ômô daimbô ek Wapômbêņ, ma doņtom lêk ômô haviņ Yisu Kilisi ba intu Wapômbêņ hawa môlô halêm bidoņ oyaņ ek yani hathak Kilisi anêņ thalaleņ.

<sup>14</sup> \*Kilisi da ma alalôaniņ yôhôk ba hadum ek yêlô Israeî lôk môlô avômalô loj buyaņ nambitak ôdôņ doņtom. Sêbôk ma alalô apôlik hathak i ba hatôm badêņ hayaņ thêlô lôk alalô kisi, ma doņtom lêk Kilisi hamô badêņ êņ lu. <sup>15</sup> \*Badêņ êņ ma Israeî iniņ abô balabuņ lomaloma. Ma Kilisi hama ba hapole abô takêņ vê ek indum ôdôņ ju êņ nimbitak ôdôņ lukmuk doņtom nêmo yani kapô. Hadum aêņ ba intu yôhôk habitak. <sup>16</sup> \*Ma ôdôņ ju êņ ma yani hakapo i hathak doņtom ek nimbitak kupik doņtom hathak ik yani vônô hathak a ek indum yôhôk imbiņ ôdôņ lukmuk êņ ma Wapômbêņ. Aêņ ba intu Yisu hik alalôaniņ apôlik êņ vônô hathak a. <sup>17</sup> \*Yani halêm ba hanaņ abô yôhôk hadêņ môlô takatu ba ômô daimbô lôk yêlô takatu ba amô bidoņ. <sup>18</sup> Aêņ ba hathak Kilisi anêņ ku ma Lovak Matheņ doņtom iyom hapesaņ loņôndê ek môlô lôk yêlô

---

\* 2:12: Lom 9:4; Kol 1:21    \* 2:13: Kol 1:20    \* 2:14: 1Ko 12:13    \* 2:15: Kol 2:14    \* 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22    \* 2:17: Ais 57:19

ana bidonj ek Kamikbêj.

*Alalô ma Anyô Bêj anêj unyak mathêj*

<sup>19</sup>\*Aêj ba sêbôk ma môlô ôtôm avômalô takatu ba etak iniñ loj ba i buyañ ma pik mi. Ma donjom lêk môlô ma Wapômbêj anêj loj lôklinyak anêj avômalô haviñ avômalô mathêj sapêj. Ma môlô ômô Wapômbêj anêj unyak lo loj. <sup>20</sup>\*Alalô jê aêvhaviñ hatôm unyak atu ba Wapômbêj halav. Aposel lo plopet êtôm unyak êj anêj bum ma Yisu Kilisi da ma hatôm landiñ. <sup>21</sup>\*Anyô Bêj Kilisi hagêgê unyak êj lôkthô loj ba hadum ba halumbak bêj ba habitak unyak mathêj ek yanida. <sup>22</sup>\*Ma Kilisi halav unyak êj hathak môlô avômalô loj buyañ haviñ. Halav môlô hathak donjom haviñ anêj avômalô lôkthô hatôm unyak mathêj ek Wapômbêj êmô esak anêj Lovak Mathêj.

### 3

*Pol hik Wapômbêj anêj auk loj kapô thô hadêj jê loj buyañ*

<sup>1</sup>\*Wapômbêj hadum nôm mavi takêj ba intu ya Pol yahathak yahalek yaveñdônj lélô hadêj Kamikbêj. Ma yahamô koladônj ek malê nena yahadum Yisu Kilisi anêj ku ek yahêv môlô jê loj buyañ sa. <sup>2</sup>\*Môlô bôk olañô yôv nena Wapômbêj hêv anêj wapôm hadêj ya ba hêv ku yanêm môlô sa. <sup>3</sup>\*Ma hik anêj auk loj kapô êj thô hadêj ya hatôm atu ba bôk yahato abô dokte hathak yôv hêk kapyâ êntêk. <sup>4</sup>Osam abô êj, ma tem noyala yenañ auk esak auk loj kapô takatu ba hathak Kilisi. <sup>5</sup>Wapômbêj miñ bôk hik auk loj kapô takêj thô hadêj avômalô

\* 2:19: Ep 3:6      \* 2:20: 1Ko 3:11      \* 2:21: 1Ko 3:16      \* 2:22: 1Pi 2:5

\* 3:1: Plp 1:7,13      \* 3:2: Kol 1:25      \* 3:3: Ep 1:9-10; Kol 1:26

bôsêbôk ami. Ma doŋtom lêk Wapômbênj hik nônm takênj thô hadênj anênj plopet lôk aposel mathej hathak Lovak Mathej. <sup>6</sup>\*Ma auk loj kapô ênj ma aêntêk. Hathak Abô Mavi ma môlô avômalô loj buyanj takatu ba ômô haviñ Yisu Kilisi ma tem Wapômbênj imbi sam doŋtom êndênj môlô êtôm sam atu ba habi hadênj yêlô avômalô Israeł. Ma môlô lêk ubitak kupik doŋtom haviñ yêlô Israeł. Ma môlô lôk yêlô Israeł tem naja nônm takatu ba Wapômbênj bôk havak abô hathak imbiñ i.

<sup>7</sup>\*Hathak anênj lôklokwanj ma Wapômbênj hêv anênj wapôm hadênj ya ek yambitak Abô Mavi ênj anênj anyô ku. <sup>8</sup>\*Ya ma yaôna lôk ek Wapômbênj anênj avômalô mathej lôkthô, ma doŋtom hêv anênj wapôm hadênj ya ek yananj anênj Abô Mavi esak Kilisi anênj nômkama kêkêlô êndênj môlô nê loj buyanj. Nômkama takênj halôk ba hi bomanj ba miñ hatôm anyôla eyala anênj ôdônj ami. <sup>9</sup>Ma yani hêv ya ek yanjik auk loj kapô ênj thô êlêm yaiñ ek avômalô sapênj nêgê. Wapômbênj atu ba hapesanj pik lo leñ bôk havuñ auk loj kapô ênj hadênj môñ anônj aleba lêk ma hik thô. <sup>10</sup>Yani hadum aênj ek ngôk bênj ma aŋela lôk athênj anênj leñ sapênj nêgê nena yani lêk hakapo avômalô loj buyanj lôk Israeł ba ibitak avômalô êvhaviñ doŋtom. Ek batu neyala anênj auk kêkêlô lôkmanjij takênj. <sup>11</sup>Wapômbênj hadum aênj ek hasopa anênj auk atu ba bôk lahabi hadênj môñ anônj. Ma hathak alalôaniñ Anyô Bênj Yisu Kilisi ma nônm takênj lêk hik anônj.

<sup>12</sup>\*Alalô aêvhaviñ Kilisi ba amô haviñ yani ba intu miñ akô ek ana bidoñ ek Wapômbênj ami. Mi, ayala avanônj biñ nena yani lamavi ek alalô. <sup>13</sup>Aênj ba môlô miñ kapôlômmim malaiñ esak vovañ takatu ba yahawa hathak môlô ami.

\* 3:6: Ep 2:13,16-19    \* 3:7: Kol 1:25    \* 3:8: 1Ko 15:9-10    \* 3:12: Jon 14:6; Lom 5:2

Mi, môlô ma nômbêñ hêk Wapômbêñ ma ba intu yahawa vovañ takêñ.

*Pol hateñ mek*

<sup>14</sup> Yalenhabi nôñ takatu ba Wapômbêñ hadum ba yahathak yahalek yaveñdôn lélô hadêñ Kamikbêñ. <sup>15</sup> Yani bôk hapesañ avômalô pik lo leñ ba hêv athêñ hadêñ thêlô lôkthô. <sup>16</sup> Yahateñ mek ek nômkama lôkthô anêñ alañ lôkmanññ nena nêñ Lovak Matheñ êndôk môlô kapôlômim ek embatho môlô loñ esak yanida anêñ lôklokwañ bêñ <sup>17</sup> \*ek Kilisi enja loñ êmô môlô kapôlômim esak unim ôêvhaviñ. Ma yahateñ mek nena Wapômbêñ anêñ lahaviñ ma indum ba numiñ lôklokwañ êtôm a anêñ ñgalôk halôk pik ba havalon loñ <sup>18</sup> ek môlô lôk ñê matheñ lôkthô hatôm noyala nena Kilisi anêñ lahaviñ ma bêñ anôn ba anêñ daim hathak bomañ ma halôk bomañ ba hi ma anêñ vova ma hi ba hi iyom. <sup>19</sup> Kilisi anêñ lahaviñ ma hi bomañ ba miñ hatôm anyôla eyala anêñ dañ ami. Ma donjom yahateñ mek ek Wapômbêñ injik lahaviñ êñ thô êndên môlô ek anêñ nômkama mavi lôkthô atu ba hamô yanida kapô ma êmbôlô môlô kapôlômim siñ.

<sup>20</sup> Wapômbêñ anêñ lôklokwañ hathak hadum ku hamô alalô kapôlônñ. Ma hathak lôklokwañ êñ ma yani hatôm indum nômkama takatu ba alalô anañ lo leñññhabi hathak. Ma malêla takatu ba alalô miñ hatôm leñññjimi ami ma yani hatôm indum nôñ takêñ imbiñ. <sup>21</sup> Aêñ ba alalô takatu ba aêvhaviñ nabam Wapômbêñ lôkmanññ esak Yisu Kilisi anêñ athêñ ni ba ni êtôm wak nômbêñ intu sapêñ. Avanôn.

4

*Avômalô êvhaviñ ma Kilisi anêñ liñkupik*

\* 3:17: Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7



<sup>1</sup>\* Aênj ba ya Pol, ôpatu ba hamô koladônj hathak Anyô Bêj anênj athênj, yahasonj môle lokwanj ek nômo êtom atu ba Wapômbênj halam môle ek nômo aênj. <sup>2</sup>\* Ba intu notauviñ am anônj birj ma nômo labalina imbirj avômalô. Nômo maliryaô ma malairj takatu ba môleviyanj êv hadênj môle ma noja lôk lemimmavi iyom esak unim lemimhaviñ. <sup>3</sup>\* Lovak Matherj hatak kapôlônjñj doñtom halôk alalô ba nubuvi am esak yak nômo yôhok êj. <sup>4</sup> Kilisi anênj linjupik ma doñtom, ma Lovak Matherj ma doñtom aênj iyom. Ma Wapômbênj halam alalô sapênj ek nanêm maleñ ek nôm doñtom iyom. <sup>5</sup> Ma Anyô Bêj ma doñtom, ma êvhaviñ ma doñtom aênj iyom, ma ithik ñañ ma doñtom aênj haviñ. <sup>6</sup>\* Ma Wapômbênj doñtom ma Kamikbênj doñtom aênj iyom. Yani habibôm hayô hêk alalô lôkthô vov ma hadum ku hathak alalô lôkthô ma hamô alalô lôkthô kapôlônjñj.

<sup>7</sup>\* Ma Kilisi habi anênj wapôm sam hadênj alalô tomtom hatôm yanida anênj lahaviñ. <sup>8</sup> Hatôm Wapômbênj anênj kapyâ bôk hanaj nena,

“Yani hamô anênj ñê vovak lu,

ma halom i hatôm ñê ku koladônj ba ethak vuliñ ba i,  
ma hik anênj wapôm sam hadênj anênj avômalô.”

*Kapyâ Yey 68:18*

<sup>9</sup>\* Ma abô atu ba enañ nena, “ethak vuliñ ba i” hik thô nena yani bôk halôk ba halêm pik. <sup>10</sup> Ma ôpatu ba halôk ba halêm, yanida intu hathak ba hi leñ lôkthô anênj vuliñ ek êmbôlô nômkama sapênj ba êyô sirj. <sup>11</sup>\* Ma yanida intu habi anênj wapôm sam ba doho ibitak aposel, ma doho plopet, ma doho ñê enañ Abô Mavi hadênj ñê daluk, ma doho ñasakiñ, ma doho kêdônjwaga êdônj avômalô

---

\* 4:1: Kol 1:10      \* 4:2: Kol 3:12-13      \* 4:3: Kol 3:14-15      \* 4:6: 1Ko 12:6  
\* 4:7: Lom 12:3,6      \* 4:9: Jon 3:13      \* 4:11: 1Ko 12:28

hathak Wapômbêñ anêñ abô. <sup>12</sup> Yani habi anêñ wapôm sam hadêñ avômalô takêñ ek nêpôpêk Wapômbêñ anêñ avômalô mathêñ sapêñ ek nindum ku nêñêm avômalô sa ek embatho Kilisi anêñ liñkupik loñ ek imbitak lôklokwan. <sup>13</sup> \*Ku takêñ lôkthô tem ni ba ni endeba alalôaniñ aêvhaviñ lôk auk esak Wapômbêñ Nakaduñ imbitak bêñ lôk indum ek alalô sapêñ nambitak kapôlôñiñ doñtom. Êñ ma tem alalô nambitak êtôm anyô talañ te atu ba halumbak ba anêñ daim êtôm Kilisi da.

<sup>14</sup> Êñ ma tem miñ namô êtôm avômena esak loñbô ami. Ma ñê takatu ba êdôñ abôyañ lôk êbôlêm loñôndê ek nesau alalô ek nimbuliñ alalôaniñ aêvhaviñ ma tem miñ hatôm nêyôkwiñ alalôaniñ aêvhaviñ ni ba êlêm êtôm lovak hayuv baselak vuak lôk ñgwêk hik ami. <sup>15</sup> \*Mi, alalô leñiñimbiñ avômalô ba nanañ abô avanôñ iyom êndêñ i. Adum aêñ ma tem nandumbak ba nambitak êtôm Kilisi da. Yani ma avômalô êvhaviñ sapêñ iniñ wakadôk. <sup>16</sup> Yani havalon leñviñkupik lôbôlôbô sapêñ ba hagêgê loñ hathak doñtom. Bu tomtom da idum iniñ ku ba idum leñviñkupik takêñ halumbak bêñ lôk lôklokwan ma leñiñhaviñ i.

### *Nosopa loñôndê lukmuk*

<sup>17</sup> \*Aêñ ba yenañ abô te hêk ek yanañ imbiñ môlô. Ma yahanañ hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ nena miñ nômô êtôm ñê daluk ethak êmô aêñ esak loñbô ami. Mi, iniñ auk ma nôm oyañ. <sup>18</sup> Lôk iniñ eyala nômkama ma hatôm êmô momaniñiñ bêñ kapô denañ. Thêlôniñ auk ma thekthek lôk iniñ auk mavi mi ba intu êmô daimbô ek Wapômbêñ anêñ lôkmala. <sup>19</sup> Thêlô kapôlôñiñ halôk biñ hathak kambom ba intu êv i vidoñ ek nesopa iniñ thethañak

---

\* 4:13: Kol 1:28      \* 4:15: Kol 1:18; 2:19      \* 4:17: Lom 1:21; 1Pi 1:14

ma miŋ mama ami. Lôk maleŋiŋkilik ek nindum nôm lônġôlônġ lomaloma ni ba ni.

<sup>20</sup> Ma doŋtom sêbôk atu ba ôêvhaviŋ Kilisi ma êdônġ môle hathak loŋôndê yaŋda. <sup>21</sup> Ma olaŋô abô hathak yani ba ôêvhaviŋ yani ma êdônġ môle hathak abô avanônġ takatu ba hêk Yisu kapô. <sup>22</sup> \*Ba êdônġ aêntêk. Kapôlemim bô hathak havôv môle ek osopa thethaŋak lomaloma takatu ba hasau môle ek imbuliŋ môle. Ba intu notak kapôlemim bô takatu ba osopa <sup>23</sup> \*ek Wapômbêŋ indum môle nim auk imbitak lukmuk anônġ. <sup>24</sup> \*Ma noja kapôlemim lukmuk takatu ba Wapômbêŋ hapesaŋ ek numbitak êtôm yanida esak anônġ matheŋ lôk thêthônġ anônġ.

<sup>25</sup> \*Aêŋ ba notak abôyaŋ. Alalô tomtom bôk abitak hatôm leŋviŋkupik doŋtom yôv ba intu nonaŋ abô avanônġ imbiŋam. <sup>26</sup> \*Môle lemimmaniŋ ma noyabiŋ am ek miŋ nundum kambom ami. Wak hamiiŋ denaŋ ma nopesaŋ unim lemmaniŋ êŋ ma miŋ noyabiŋ ende ba wak êndôk jalôm ami <sup>27</sup> ek batu miŋ node loŋ ek Sadaŋ imbitak êyô ba êlêm ami.

<sup>28</sup> Môle te anyô vani ma etak anônġ vani. Ma indum ku mavi esak baŋ ek êpôm nôm. Êŋ ma yani hatôm nêm avômalô vi atu ba nômkama mi sa.

<sup>29</sup> \*Oyabiŋ vembôlek esak abô kambom. Onaŋ abô mavi iyom ek embatho môle viyaŋ loŋ ek nêm i sa lôk nêm Wapômbêŋ anônġ wapôm êndônġ avômalô takatu ba elarô.

<sup>30</sup> \*Miŋ undum Wapômbêŋ anônġ Lovak Matheŋ kapô malaiŋ ami. Lemimimbi nena Lovak Matheŋ ma Wapômbêŋ anônġ sêk atu ba bôk habitiiŋ haviŋ o ende ba yani enja

\* 4:22: Lom 8:13; Kol 3:9      \* 4:23: Lom 12:2      \* 4:24: Stt 1:26; Kol 3:10

\* 4:25: Sek 8:16; Kol 3:8-9      \* 4:26: Sng 4:4; Jem 1:19-20      \* 4:29: Kol

4:6      \* 4:30: Ais 63:10; Ep 1:13-14; 1Te 5:19

o lôk avômalô takatu ba hêv i vuli hêk kambom anêj ku êndêj waklavônj pik lo lej anêj dañ.

<sup>31</sup> \*Môlô notak kobom ômô lôktharngo lôk lemimmaniñ ketherj lôk lemimraja ba olam kaêk lôklala ma otharj anyô vi hathak abô kambom. Avanônj biñ, notak kapôlômim kambom lomaloma takatu ba lemimhabi hathak anyô yarj. <sup>32</sup> \*Ma miñ nundum aêj ami. Mi, nundum mavi êndêj môlôviyarj lôk nônem kapôlômim êndêj i. Ma otak kapôlôm ek ôpatu ba hadum kambom hadêj o êtôm Wapômbêj bôk hatak kapô hathak môlônim kambom hathak Kilisi anêj athêj.

## 5

### *Nômô êtôm deda anêj avômena*

<sup>1</sup> \*Môlô ma Wapômbêj anêj avômena ba lahavij môlô bêj anônj ba intu nosopa varngwam. <sup>2</sup> \*Ma nômô lôk lemimibiñ avômalô vi êtôm Kilisi bôk lahavij alalô ba hêv ida ek hêv alalô sa. Yani hêv anêj lôkmala hadêj Wapômbêj hatôm da atu ba ôv vasiñ mavi anônj.

<sup>3</sup> Môlô nômô daimbô ek sek walilij lôk kobom lelaik lomaloma ma notak malemimkilik. Môlô ma Wapômbêj anêj avômalô mathêj ba kobom takêj ma miñ mavi ek môlô ami. <sup>4</sup> Ma miñ nonarj abô kambom mena abô lokbarj lôk abô sop esak nôm mama ami. Abô takêj ma kambom ek môlô ba notak ma nonarj lemimmavi iyom êndêj Wapômbêj. <sup>5</sup> \*Odarjô, abô avanônj ma aêntêk. Wapômbêj tem miñ enja ñê takatu ba ethak idum sek walilij lôk idum kobom lelaik lomaloma ma maleññkilik thô ami. Maleññkilik ma hatôm êv yeñ hadêj ngôk. Ñê takêj tem

---

\* 4:31: Kol 3:8      \* 4:32: Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13      \* 5:1: Mat 5:48

\* 5:2: Kis 29:18; Hib 10:10      \* 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5

miņ nêmo Wapômbêj lo Kilisi iniņ loj lôkliņyak kapô ami.  
<sup>6</sup>\*Wapômbêj anêj lamaniņ hathak hapôm nê leņôndônj  
 kôtônj takatu ba idum nômo takêj. Ba intu oyabiņ o ek  
 anyôla miņ esau o esak abô oyaņ oyaņ ami. <sup>7</sup> Aêj ba  
 oyabiņ o ek miņ ombeņ imbiņ i ami.

<sup>8</sup>\*Sêbôk ma môlô hatôm momaņiniņ, ma doņtom lêk  
 ma Anyô Bêj hadum ba môlô hatôm deda. Ba intu nômo  
 êtôm deda anêj avômena. <sup>9</sup> Deda anêj anônj ma aêntêk.  
 Alalô nandum mavi lomaloma ba nasopa lojôndê thêthônj  
 ma nabalôj nômo avanônj loj <sup>10</sup> lôk nambôlêm malêla  
 takatu ba Anyô Bêj lamavi hathak. <sup>11</sup> Ma avômalô takatu  
 ba idum momaņiniņ anêj ku, ma miņ undum ku êj dokte  
 imbiņ i ami. Ku êj ma anêj anônj mi ba miņ undum ami.  
 Mi, nuņgwik kambom êj thô ni yaiņ ek avômalô lôkthô  
 nêgê. <sup>12</sup> Nôm mama bêj ek nenaņ abô esak nê leņôndônj  
 kôtônj iniņ kambom takatu ba idum hamô loj kapô. <sup>13</sup>\*Ma  
 doņtom deda habi hayô hêk nômo takêj, êj ma hik thô  
 nena nômo takêj ma kambom anônj <sup>14</sup>\*ek malê nena deda  
 habi hayô hêk ma nômkama sapêj habitak yaiņ. Ba intu  
 nômo takêj tem imbitak deda imbiņ hatôm abô atu ba  
 hanaņ nena,

“Môlô takatu ba ôêk sôm,  
 numbiyô ênjêk ŋama.

Ma Kilisi tem imbi êyônġêk môlô êtôm deda.”

<sup>15</sup>\* Aêj ba noyabiņ am ek nômo êtôm nê lôkauk ma  
 miņ êtôm nê auk mi ami. <sup>16</sup> Kambom lomaloma lêk  
 habitak lôklokwaņ ba intu nobatho am loj lôklokwaņ  
 esak mavi lomaloma. Yakô wakma êj ni oyaņ. <sup>17</sup> Ba  
 intu numiņj lôklokwaņ ek nôpôm Anyô Bêj anêj lahavij.

---

\* 5:6: Lom 1:18; Kol 2:4,8 \* 5:8: Jon 12:36; Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9

\* 5:13: Jon 3:20-21 \* 5:14: Ais 26:19; Lom 13:11 \* 5:15: Kol 4:5

Ma miŋ nômô êtôm nê auk thônjôthôn ami. <sup>18</sup>\*Lôk miŋ nondo molo esak waiŋ atu ba tem imbuliŋ môle ami. Mi, notak Lovak Matheŋ ek êmô môle kapôlômim siŋ. <sup>19</sup>\*Êŋ ma tem nônêm yeŋ imbiŋam wak nômbêŋ intu, yeŋ takatu ba hêk kapya yeŋ lôk ebam Wapômbêŋ anêŋ athêŋ ma yeŋ atu ba matheŋ. Nônêm yeŋ takêŋ lôk kapôlômim ni êndêŋ Anyô Bêŋ. <sup>20</sup>\*Wak nômbêŋ intu sapêŋ ma nônêm lemimmavi êndêŋ Kamik Wapômbêŋ esak nômkama sapêŋ esak alalôaniŋ Anyô Bêŋ Yisu Kilisi anêŋ athêŋ.

*Anyô lo avi ewa i iniŋ abô*

<sup>21</sup>\*Môle othak ôyê Kilisi anêŋ athêŋ nena matheŋ ba intu nômô môleŋviyaŋ vibiŋ.

<sup>22</sup>\*Môle avi takatu ba bôk owa anyô yôv ma nômô vônimi vibiŋ êtôm atu ba ômô Anyô Bêŋ vibiŋ <sup>23</sup>\*ek malê nena yamalô hamô vuliŋ ek yanavi hatôm atu ba Kilisi hamô vuliŋ ek avômalô êvhaviŋ lôkthô. Kilisi ma avômalô ôdôn êvhaviŋ iniŋ wakadôk ma avômalô ôdôn êvhaviŋ ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Yanida intu hêv i bulubiŋ. <sup>24</sup>Avômalô êvhaviŋ ethak êmô Kilisi vibiŋ ma aêŋ iyom ma yanavi êmô yamalô vibiŋ esak nômkama lôkthô.

<sup>25</sup>\*Ma môle anyô, lemimimbiŋ vônimi êtôm Kilisi lahaviŋ avômalô ôdôn êvhaviŋ ba hêv anêŋ lôkmala ek hêv i sa. <sup>26</sup>\*Yani hadum aêŋ ek êmbôkwiŋ anêŋ avômalô ôdôn êvhaviŋ iniŋ kambom esak ŋaŋ lôk abô avanôn ek nimbitak matheŋ. <sup>27</sup>\*Yani hadum aêŋ ek avômalô ôdôn êvhaviŋ nimbitak êtôm avi muk te atu ba palumbak mavi lôk liŋsiŋ mavi ma lelaik lo pôpô mi ma êmô matheŋ

---

\* 5:18: Luk 21:34    \* 5:19: Kol 3:16    \* 5:20: Kol 3:17    \* 5:21: 1Pi 5:5  
 \* 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1    \* 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22    \* 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7  
 \* 5:26: Tit 3:5    \* 5:27: 2Ko 11:2; Kol 1:22

ma kambom mi. Êñ ma Kilisi tem endom avi êñ êndên yanida. <sup>28</sup> Aên iyom môlô anyô lemimbiñ vônimi êtôm atu ba lemimhaviñ lemvimkupik. Ôpatu ba lahaviñ yanavi ma hatôm lahaviñ yanida. <sup>29</sup> Anyô late miñ hapôlik hathak yanida liñkupik ami. Mi anôn, havakôn ba hayabiñ mavi hatôm Kilisi hadum hadên avômalô êvhaviñ <sup>30</sup> ek malê nena alalô tomtom ma hatôm anên liñkupik anên lôbôlôbô.

<sup>31</sup>\* Hatôm Wapômbên anên kapy a hanañ nena, “Anyô tem etak lambô lo talêbô ma esak doñtom imbiñ yanavi ek thai nimbitak êtôm kupik doñtom iyom.” *Môn Anôn 2:24*

<sup>32</sup>\* Abô êñ ma abô lôk kup anôn biñ. Ma doñtom yahayala nena hanañ hathak Kilisi lôk avômalô êvhaviñ. <sup>33</sup> Ba intu môlô anyô tomtom lemimbiñ vônimi êtôm oda lemhaviñ oda. Ma môlô avi nônêm athên bên êndên vônimi.

## 6

### *Avômena lôk lami iniñ abô*

<sup>1</sup>\* Avômena, môlô ma Anyô Bên anên ba intu nosopa lemami lo lemtami iniñ abô. Êñ ma mavi. <sup>2</sup>\* Wapômbên anên tabô balabuñ laumiñ takatu bute hanañ nena, “Nodovak lemami lo lemtami.” Abô balabuñ êntêk êñ ma balabuñ môn atu ba Wapômbên habitin abô hathak ba hanañ, <sup>3</sup> “Udum aên ma tem nômô mavi êmô pik sawa daim.”

<sup>4</sup>\* Ma yahanañ hadên môlô avômena iniñ lami nena noyabiñ nalumi mavi lôk noto i ma nônôn i êtôm Anyô Bên anên lahaviñ. Ma miñ nondela iniñ auk ba nundum i leñinñañ ami.

---

\* 5:31: Mat 19:5      \* 5:32: ALK 19:7      \* 6:1: Kol 3:20      \* 6:2: Lo 5:16

\* 6:4: Sng 78:4; Snd 22:6; Kol 3:21

*Alarjsi lôk iniņ ęê ku iniņ abô*

<sup>5</sup>\* Môlô ęê takatu ba unim alarj êmô\* nosopa unim alarj takatu ba êmô pik iniņ abô. Nônêm athêņ bêņ êndêņ i ma nômô thêlô vibiņ. Nundum aêņ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi da anêņ ku. <sup>6</sup> Ma miņ nundum unim alarj anêņ ku mavi êndêņ wak takatu ba êmô haviņ môlô iyom ami. Mi, nundum unim ku mavi wak nômbêņ intu sapêņ, êndêņ wakma atu ba êmô mena miņ êmô ami. Wapômbêņ lahaviņ nundum ku êņ lôk kapôlômim êtôm udum Kilisi môlônim alarj anêņ ku. <sup>7</sup> Nundum unim ku lôk lemimimbiņ êtôm udum Anyô Bêņ anêņ ku ma miņ anyô iniņ ku ami. <sup>8</sup>\* Lemimimbi nena Anyô Bêņ tem nêm vuli êndêņ avômalô tomtom esak iniņ ku mavi takatu ba idum, ęê êmô alarjsi vibiņ lôk ęê takatu ba idum ida iniņ ku haviņ.

<sup>9</sup>\* Ma môlô alarj takatu ba oyabiņ unim ęê ku, noyabiņ i mavi. Miņ onarj abô takatu ba indum thêlô nêkô ami. Lemimimbi nena môlô lôk thêlô unim Alarj ma doņtom iyom hamô malak leņ. Yani tem indum abô ma miņ hathak lahabi avômalô iniņ athêņ lôk ku ami. Mi, hathak hadum kobom doņtom hadêņ avômalô lôkthô ba intu noyabiņ am.

*Noba Wapômbêņ anêņ nômkama vovak*

<sup>10</sup> Êntêk ma yenaņ abô anêņ daņ ba nodaņô katô. Numiņ lôklokwaņ esak Anyô Bêņ anêņ lôkliņyak bêņ.

---

\* 6:5: Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18      \* 6:5: ęê takatu ba iniņ alarj êmô ma anêņ ôdôņ aêntêk. Gavman anêņ abô majaņ hanaņ nena thêlô miņ hatôm netak iniņ ku lôk alarjsi ami. Doho ma bôk ik vovak ba êv yak ba ęê lovak hathak vovak ewa i hatôm iniņ ęê ku. Ma doho ma êv vuli. Ma doho miņ êwê iniņ vijaņ ami. Ma doho ma lami ma iniņ alarjsi êmô ba intu nali ibitak aêņ.      \* 6:8: 2Ko 5:10; Kol 3:24-25      \* 6:9: Lom 2:11; Kol 4:1



<sup>11</sup> \*Sadaŋ anêŋ auk loŋ kapô hadum ek esau môlô ba intu noba Wapômbêŋ anêŋ nômkama vovak sapêŋ êndôk am ma numbiyô numiŋ ek uŋgwik vovak. <sup>12</sup> \*Alalô ik vovak hadêŋ ŋgôkba lôk ŋgôk lôk athêŋ ma ŋgôk takatu ba eyabiŋ pik anêŋ momaŋiniŋ lôk ŋgôk bomaŋ takatu ba êmô leŋ. Ma miŋ alalô ik vovak hadêŋ ŋê pik ami.

<sup>13</sup> Aêŋ ba noba Wapômbêŋ anêŋ nômkama vovak sapêŋ ek waklavôŋ kambom êŋ hayô, ma tem numiŋ lôklokwaŋ ba uŋgwik vovak mavi endeaba anêŋ daŋ ma tem numiŋ denaŋ. <sup>14</sup> \*Numiŋ lôklokwaŋ ba nobaloŋ abô avanôŋ loŋ êtôm bokŋgôp vovak atu ba ovak hayô hêk lemimmalim. Ma nobaŋgiŋ kobom thêthôŋ êtôm moko bôbôŋiŋ. <sup>15</sup> \*Ma nôpôpêk am ek nonaŋ Wapômbêŋ anêŋ Abô Mavi takatu ba hêv labali. Udum aêŋ, ma hatôm uik vemimkapô bokŋgôp ek vovak. <sup>16</sup> Lôk nobaloŋ unim ôêvhaviŋ loŋ êtôm moko ek uŋgwik ŋgôk kambom atu anêŋ kôm lôk atum sapêŋ vôle. <sup>17</sup> \*Ma noja bulubiŋ atu ba Wapômbêŋ hêv hadêŋ môlô êtôm kuluj thekthek. Lôk noja Lovak Matheŋ anêŋ biŋ vovak, êŋ ma Wapômbêŋ anêŋ Abô. <sup>18</sup> \*Ma noteŋ mek ek nômkama lôkthô êtôm wak sapêŋ esak Lovak Matheŋ anêŋ lôklokwaŋ ba nonaŋ injik yani liŋ ek nêŋ môlô sa. Lôk nômô lêlê ma noteŋ mek lôk lemimvidoj ek avômalô matheŋ lôkthô.

<sup>19</sup> \*Ma noteŋ mek ek ya imbiŋ ek Wapômbêŋ nêŋ abô êndêŋ ya ek yaŋgik Abô Mavi anêŋ auk loŋ kapô thô ma miŋ yakô ami. <sup>20</sup> \*Lêk ma yahamô koladôŋ hathak yahawa Wapômbêŋ anêŋ abôlêk ba yahanajaŋ Abô Mavi êŋ. Aêŋ ba noteŋ mek ek yandum yenaŋ ku dedaŋ mavi ba yanaŋ

\* 6:11: Lom 13:12; 2Ko 10:4      \* 6:12: 1Pi 5:8-9      \* 6:14: Ais 11:5; 59:17;  
1Te 5:8      \* 6:15: Lom 10:15      \* 6:17: Hib 4:12      \* 6:18: Luk 18:1; Kol  
4:2; 1Te 5:17      \* 6:19: Kol 4:3-4; 2Te 3:1      \* 6:20: 2Ko 5:20; Plm 9

abô êṅ bêṅ ma miṅ yakô ami.

*Abô anêṅ day lôk mek*

<sup>21</sup>\* Tikikus tem enaṅ êndêṅ môlô esak malêla takatu ba hapôm ya ek noyala nena yahamô aisê. Yani ma aiyaṅ anôṅ te ba hadum Anyô Bêṅ anêṅ ku dedauṅ mavi. <sup>22</sup> Ma yahêv yani ba hathôk ek ênjê môlô ba enaṅ esak malêla takatu ba hapôm yêlô ek indum môlô lemimmavi.

<sup>23</sup> Alalôaniṅ Kamik Wapômbêṅ lo Anyô Bêṅ Yisu Kilisi nênem yôhok êndêṅ môlô yenaṅ aiyaṅ sapêṅ ma nindum ek môlô lemimimbiṅ am lôk unim ôêvhaviṅ imbitak lôklokwaṅ. <sup>24</sup> Wapômbêṅ anêṅ wapôm êmô imbiṅ môlô lôk avômalô nômbêṅ atu ba lemimhaviṅ alalôaniṅ Anyô Bêṅ Yisu Kilisi êtôm wak nômbêṅ intu sapêṅ.

---

\* 6:21: Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Wapômbênj Anêj Abô Matherj  
The New Testament in the Malei-Hote Language of Papua New  
Guinea

Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini

copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

Updates

eBible.org

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 17 Nov 2018 from source files dated 24 Oct 2018

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a